

2025-07-03

Arbetsmarknadsdepartementet
Diarienummer: A2025/00388

Remissvar på betänkandet Ökad kvalitet hos Samhall och fler vägar till skyddat arbete (SOU 2025:29)

Forum – idéburna organisationer med social inriktning vill härmed lämna följande synpunkter på promemorian, då vi representerar en mycket bred uppsättning av civilsamhällets organisationer och idéburna aktörer i välfärden i Sverige.

Forum - idéburna organisationer med social inriktning är en intresseorganisation för civilsamhällets organisationer, som verkar för ett samhälle där ett starkt ideellt engagemang och självständiga idéburna organisationer har goda förutsättningar att bidra till och utveckla vårt gemensamma samhälle, demokrati och välfärd. Våra medlemmar består av en bredd av organisationer – alltifrån Sveriges största civilsamhällesorganisationer till medlemmar med ett fåtal anställda. Tillsammans representerar de hundratals individuella föreningar, tusentals anställda och hundratusentals ideellt engagerade människor. Medlemmarna förenas av att de verkar för social sammanhållning, gemenskap, jämlikhet och människors möjlighet att påverka sin egen livssituation. De bidrar alla till en starkare demokrati och välfärd samt att ge människor en röst. Forum driver Volontärbyrå – en nationell verksamhet som förmedlar ideella uppdrag och stöttar föreningar genom utbildning och rådgivning i frågor som rör ideellt engagemang.

Forum välkomnar utredningens förslag om att införa en ny form av skyddat arbete hos idéburna organisationer. Vi delar bedömningen att sektorn kan göra mer för personer i långtidsarbetslöshet. Idéburna organisationer erbjuder inte bara meningsfullt arbete i trygga och utvecklande miljöer, utan skapar också vägar till delaktighet för dem som annars riskerar långvarigt utanförskap.

För många individer är steget till reguljär sysselsättning orealistiskt inom överskådlig tid – i vissa fall kanske aldrig. Det är i detta tapp och glapp som många av våra medlemmar redan verkar, ofta utan att erkännas som en del av arbetsmarknadspolitiken. Organisationer som Amnesty, Individuell Människohjälp (IM), Islamic Relief, Svenska kyrkan, Brottsofferjouren och Hela Människan med flera erbjuder i dag anpassade arbetsmiljöer, meningsfull sysselsättning och strukturerat stöd till personer som av olika skäl står långt från den reguljära arbetsmarknaden.

Vi vill passa på att framföra att utredningen innehåller goda och gedigna analyser och slutsatser som väl överensstämmer med den verklighet som många av våra medlemmar upplever. Vi delar utredningens slutsats att det sannolikt finns ett ökat behov av skyddade arbeten. Många aktörer i civilsamhället ser brister i hu

Samhalls verksamhet idag fungerar för många personer som står långt från arbetsmarknaden, varav inlåsningseffekten i Samhall är en av dessa. Vi delar utredningens bedömning om risken för att fler än nödvändigt blir kvar länge hos Samhall. Det krävs ett aktivt och ansvarsfullt individbaserat stöd för att åstadkomma progression och motverka inlåsningseffekt som både missgynnar den enskilde individen och staten.

Vår bedömning är att insatser som bedrivs av idéburna aktörer inte skapar samma inlåsningsmekanism och ser tvärtom att våra medlemsorganisationer lyckas bra med att bryta isolering och utanförskap.

9.11 Ändamålsenliga insatser innan skyddat arbete blir aktuellt

9.11.2 Det finns inget uppenbart behov av ytterligare stödinsatser

Bedömning: I dagsläget finns inget uppenbart behov av ytterligare stödinsatser före, vid sidan av, eller som en del av en anställning hos Samhall, utöver de behov som omhändertas av utredningens förslag om en förstärkt introduktionsperiod i skyddat arbete hos Samhall. Det finns inte heller behov av att tillskapa några nya former av insatser som tillhandahålls av idéburna aktörer endast i detta syfte.

Forum ställer sig frågande till denna slutsats. Många av civilsamhällets organisationer och flera av våra medlemmar möter dagligen personer som står långt från arbetsmarknaden och har lång erfarenhet av att erbjuda arbetsmarknadsinsatser. Utifrån denna samlade erfarenhet ser vi tydligt att de insatser som finns idag inte räcker till och inte heller alltid används på ett ändamålsenligt sätt.

Forskning, tex Beskæftigelses Indikator Projekt, BIP, pekar på att parallella insatser, kontinuitet i stödet och ett kontinuerligt handledarskap är avgörande för att personer som står långt från arbetsmarknaden ska uppnå progression. Arbetsförmedlingens insatser och verktyg används i dag inte på ett effektivt sätt. Många av de insatser som finns att tillgå är snäva och avropas en i taget, vilket strider mot vad forskningen visar är nödvändigt.

I Arbetsförmedlingens nuvarande utbud är det ytterst få insatser som lever upp till dessa krav, för närvarande endast tjänsterna Arbetsintegrerade övningsplatser och Steg till arbete som erbjuder parallella insatser, men även där kan varaktigheten ifrågasättas. Därmed anser vi att det finns behov av insatser vid sidan av en anställning i exempelvis Samhall men även i andra insatser. I andra nordiska länder finns en mycket större flexibilitet i insatser vilket innebär att de skraddarsys utifrån en väldefinierad målgrupps behov, vilket har positiv inverkan på individens progression.

Det är också viktigt att förstå att möjligheten till ett gott arbetsliv inte kan ses isolerat från andra delar av livet. Ett arbete som fungerar väl är nära sammanlänkat

med en god fritid, social gemenskap och ideellt engagemang. Dessa delar förstärker varandra och bidrar till individens välmående och samhällsdeltagande. Därför bör inte arbetslivet ställas i konkurrens med fritid och ideellt engagemang, utan snarare ses som en del av ett helhetsperspektiv där olika arenor tillsammans stärker individens förutsättningar och livskvalitet.

Forums bedömning är därmed, trots att det finns insatser som i teorin kan stödja individens väg till arbete, omsätts dessa inte i praktiken i tillräcklig utsträckning. Dessutom speglar de inte heller vad forskningen visar är mest effektivt för att skapa verklig progression. Dagens utbud av insatser har därmed i stor utsträckning spelat ut sin roll. Vi bedömer att de behövs nya och mer ändamålsenliga insatser – både helt nya lösningar och möjligheten att avropa flera parallella insatser samtidigt. Först då kan stödet anpassas till individens faktiska behov och bidra till ett långsiktigt hållbart arbetsliv i balans med övriga delar av livet.

9.12 Tillgång till fler former av skyddat arbete

9.12.1 Målgruppsbegränsningar inom OSA bör tas bort

Förslag: Begränsningen av målgruppen för OSA till personer med vissa specifika funktionsnedsättningar tas bort.

Forum tillstyrker förslaget att bredda målgruppen för skyddat arbete. Våra medlemsorganisationer ser dagligen att behovet av denna typ av insats är betydligt större än vad som ryms inom dagens regelverk.

Att målgruppen bör breddas är en nödvändighet. Det finns många fler individer som är i behov av skyddat arbete. OSA är en insats som fyller en viktig funktion för individen, det är ett arbete, om än skyddat. Vi vill påminna om en målgrupp som sällan beaktas i fråga om arbetsmarknadsinsatser; personer som har svårt att få ett arbete till följd av kriminalitet. Det är svårt att bryta en kriminell livsstil och arbete är en skyddsfaktor för återfall, men mycket svår att åstadkomma. Det är svårt att få ett arbete för den som finns med i belastningsregistret men också på att många som levt i kriminella miljöer helt saknar erfarenhet av arbete. En kriminell livsstil ger för många också långsiktiga psykologisk samt sociala besvär och konsekvenser.

Denna grupp har trots många förmågor också svårt att åta sig ett arbete utan anpassningar och stöd för social tillhörighet och känsla av sammanhang. Att arbetet bedrivs i idéburna organisationer underlättar känslan av sammanhang och ger i sig självt en arena som byggs av meningsfullhet. Föreningar med ideella och idéburna syften arbetar med ett starkt uppdrag som alltid är större än det enskilda, det perspektivet bär på rehabiliterande egenskaper i egen rätt och innebär goda förutsättningar till kapacitet att bygga ett gott liv.

Vi vill även poängtera att målgruppens arbetsutbud ofta är kraftigt begränsat.

Många lever med odiagnostiserade neurologiska funktionsnedsättningar, beroendeproblematik och bär på barndomstrauman eller ohanterade traumaresponser som påverkar deras förutsättningar i arbetslivet. Exempelvis kan arbete inom restaurang där alkohol serveras utgöra en riskfaktor för personer med beroendeproblematik, även om det finns ett arbetskraftsbehov i branschen. Denna målgrupp behöver stöd som anpassas till deras faktiska hinder och ofta komplexa och sammansatta problematik, samt ges det individuella stöd som krävs för att närma sig arbetsmarknaden.

9.12.2 Ny form av skyddat arbete hos idéburna organisationer

Förslag: Det införs en ny form av skyddat arbete hos idéburna organisationer som är registrerade enligt lagen (2022:900) om registrering av idéburna organisationer.

Forum välkomnar förslaget om en ny form av skyddat arbete hos idéburna organisationer. Idéburna organisationer visar dagligen att de kan erbjuda arbetsplatser som utformas med hänsyn till individens behov och förutsättningar på ett mycket tillfredsställande sätt. Förslaget är därför efterlängtat. Idéburna organisationer vill och kan bidra till att fler får möjlighet till arbete.

Enligt rapporten "Bryt långtidsarbetslösheten! – Idéburen sektor står redo med 10 000 nya jobb", framtagen av Ramboll på uppdrag av civilsamhällets största arbetsgivarorganisation Fremia, har man konstaterat att den idéburna sektorn kan tillhandahålla 10 000 arbetsplatser till individer i behov av stöd. Civilsamhället erbjuder ett stort arbetsutbud som bör ses som ett komplement till skyddade anställningar i offentlig regi. Idéburna arbetsgivares verksamheter varierar i storlek och omfattning, men har oavsett storlek goda möjligheter att i mycket hög grad anpassa arbetet utifrån individens behov. Idéburna arbetsgivare kan möta nästan varje tänkbart anpassningsbehov.

Forum delar utredningens bedömning att Samhall och den offentliga sektorn inte kan möta hela det behovet som finns och menar dessutom att behovet är större än dagens beräkningar visar. Det finns en stor andel långtidsarbetslösa som är i behov av en skyddad anställning. Utredningens förslag om att slopa målgruppsavgränsningen och utöka målgruppen för skyddat arbete kommer innebära en omfattande volymökning.

Utredningen resonerar också kring att fler former av skyddat arbete förutsätter fler arbetsgivare. **Forum instämmer i bedömningen att det är lämpligt att inkludera idéburna organisationer som arbetsgivare** eftersom de, liksom offentliga arbetsgivare, har mänskliga och samhälleliga mål med sin verksamhet, det som enligt lagstiftningen sammanfattas som allmännyttigt syfte. Idéburna organisationer kan ses som en resurs för att uppnå ett gemensamt mål, i detta fall arbetsintegration och progression för den enskilde.

Forum vill också bekräfta utredningens resonemang om att idéburna arbetsgivare har allmännyttiga mål, precis som en offentlig arbetsgivare har. Föreningar och förbund som organiserar sig för demokratiskt beslutade syften har ett starkt

mandat att verka i enlighet med sitt uppdrag. Dessutom har sektorn en stark lokal förankring, med högt förtroende hos de individer som de finns till för - individer som generellt har lågt förtroende för offentliga aktörer.

Forum instämmer i bedömningen att idéburna organisationer har goda förutsättningar att tillhandahålla skyddade anställningar. Sektorn har och har länge haft en betydelsefull roll som leverantör av arbetsmarknadspolitiska insatser till individer som är i behov av omfattade stödinsatser och sektorn står redo för att göra mer för fler.

Forum delar utredningens bedömning "att det är helt frivilligt för en idéburen organisation att erbjuda skyddat arbete, och att det därmed aldrig kan garanteras att det finns platser att tillgå". Vi instämmer också i bedömningen "att ingen idéburen arbetsgivare kan garantera en långsiktig anställning i samma utsträckning som ett av staten helägt bolag eller en offentlig arbetsgivare, eftersom verksamhetens långsiktiga förutsättningar i högre utsträckning är beroende av faktorer utanför arbetsgivarens kontroll". Samtidigt vill vi påminna om att idéburna organisationer ändå erbjuder en god grund för trygghet och långsiktighet, eftersom deras verksamheter syftar till att främja sysselsättning och skapa arbetstillfällen för personer i behov av en anpassad anställning. Idéburna organisationers samhällseliga och mänskliga mål utgör deras existensberättigande. Det vill säga, de finns till för att möta samhällsutmaningar, stärka människor och bidra till ett bättre samhälle, inte för att skapa vinst. **Forum instämmer också i utredningens bedömning** att individens behov av skyddat arbete överväger de nackdelar som finns och som utredningen bedömer som få.

Forum välkomnar förslaget om skyddat arbete hos idéburna arbetsgivare, men ser det som problematiskt att det enbart ska omfatta organisationer som är registrerade enligt lagen (2022:900) om registrering av idéburna organisationer. I dagsläget präglas registret hos Kammarkollegiet av flera oklarheter, vilket resulterat i att många idéburna organisationer inte har registrerat sig i den utsträckning som skulle behövas för att förslaget ska få verklig effekt. I skrivande stund finns enbart 24 aktörer registrerade.

Utredningen nämner höga avgifter som ett hinder, vilket särskilt påverkar mindre aktörer. Många idéburna organisationer avstår från att registrera sig eftersom avgifterna är höga, reglerna för värdeöverföringar och fastighetsäggande är oklara och straffansvaret för styrelsen upplevs som en risk - även för verksamheter som i praktiken är idéburna och gör stor samhällsnytta.

Sedan Kammarkollegiets register infördes har även risken för välfärdsbrott i sektorn ökat. Det drabbar främst människor i behov av stöd, men skadar också förtroendet för idéburna organisationer och användningen av gemensamma medel. Ett väl fungerande register kan motverka detta, men då krävs en översyn och utveckling av registret. Forum ser därför ett stort behov av att regeringen gör en genomgripande översyn av registret i syfte att föreslå nödvändiga förändringar så att intentionerna med inrättandet av registret kan uppnås. För att få en så heltäckande och bred bild som möjligt av hindren är det angeläget att i ett sådant arbete inkludera en bred representation av berörda aktörer.

Det finns flera faktorer som bidrar till att registret inte upplevs som ändamålsenligt. För det första råder osäkerhet kring om verksamheten i alla delar kommer att betraktas som godkänd eller om förändringar krävs som försvårar för verksamhetens syfte. För det andra är kostnaderna, både i form av avgifter och administration, förhållandevis höga. Samtidigt är nyttan av att vara registrerad i dagsläget mycket begränsad, såväl för den enskilde idéburna verksamheten som för myndigheter. Större organisationer som verkar i hela landet gör ofta interna överföringar genom hela organisationen och fördelar medel utifrån verksamhet och deltagare, vilket i vissa fall skulle kräva att ett tiotal verksamheter registreras separat

Vår bedömning är att många av de avhållande faktorer som avhåller organisationer från att registrera sig i högsta grad är relevanta för just de verksamheter som skulle vara aktuella som arbetsgivare enligt utredningens förslag. Att i detta läge, när registret ännu inte fyller sitt syfte på grund av oklarheter och hinder, göra registrering till ett krav för att omfattas av reformen framstår därför som direkt olämplig.

Forum vill även framhålla att det finns fler sätt att kvalificera sig som idéburen aktör för att kunna ta emot personer i behov av skyddat arbete. Det finns organisationer som skulle kunna bidra med viktiga insatser men som inte omfattas av Kammarkollegiets register, trots att de redan granskas och kvalitetssäkras genom andra system. Ett exempel är branschorganisationen Giva Sverige, som omfattas av en branschbaserad Kvalitetskod med krav på etisk insamling, styrning, ekonomisk redovisning och effektrapportering. Endast idéburna organisationer med insamlingsverksamhet kan vara medlemmar i Giva Sverige, och för dessa skulle medlemskapet kunna utgöra en kvalificering i sig, utan att de behöver genomgå dubbla processer med onödiga kostnader och administration.

9.12.3 Skyddat arbete hos idéburna organisationer bör utformas i enlighet med GBER

Förslag: Arbetsförmedlingen får till en arbetsgivare lämna ekonomiskt bidrag för lönekostnader för att anställa personer i skyddat arbete hos idéburen organisation. Bidrag till lönekostnader lämnas med 75 procent av de bidragsgrundande lönekostnaderna. Arbetsförmedlingen får lämna bidrag även för merkostnader vid skyddat arbete hos idéburen organisation. De bidragsgrundande merkostnaderna är lönekostnader för den tid då personal hos den idéburna organisationen stödjer personer som har anställts i skyddat arbete. Bidrag till merkostnader lämnas med 33 procent av de bidragsgrundande lönekostnaderna. Stödet ska vara anpassat till behoven hos den som anställs i skyddat arbete. Bidraget för skyddat arbete hos idéburen organisation får beslutas för längst 2 år i taget. Bidrag får endast lämnas i enlighet med kapitel I och artikel 33 och 34 i kommissionens förordning (EU) nr 651/2014 av den 17 juni 2014 genom vilken vissa kategorier av stöd förklaras

kompatibla med den inre marknaden enligt artiklarna 107 och 108 i fördraget om Europeiska unionens funktionssätt (GBER).

Forum tillstyrker förslaget och ser att tydliga och förutsägbara ersättningsnivåer är avgörande för att idéburna organisationer ska kunna ta ett utökat ansvar. Det är mycket viktigt att bidrag för merkostnader tillsätts för att kunna tillhandahålla de anpassningar och det stöd som många individer behöver. Rätt förutsättningar ger också rätt möjligheter att utföra rätt stöd och insats. Vi vill påminna om att ersättningsnivåerna därtill bör indexeras årligen för att inte urholkas över tid.

Sammanfattningsvis välkomnar Forum utredningens förslag i de delar som ger ökade möjligheter för idéburna organisationer att bidra till en inkluderande arbetsmarknad. Sektorn ser ofta goda idéer och ambitioner stanna just vid idéer och ambitioner, med olika förklaringar som hinder. Det blir viktigt att ambitionen görs tydlig och att departementet öronmärker ersättning och framför volymmål till myndigheten.

Civilsamhället har en viktig roll i att skapa en inkluderande arbetsmarknad med meningsfulla och utvecklande insatser för personer som står långt från arbetsmarknaden.

Vi tackar för möjligheten att lämna synpunkter på utredningen.

Med vänlig hälsning,

Hannah Kroksson,
Ordförande, Forum – idéburna organisationer med social inriktning